

HITEL

Hatodik szám

S z e m l e

Cluj, 1935 június 1

Magyar önismeret

Széchenyi profétikus megállapítását idéztük egy ízben: „A sötét jövőendő kizárólag csak azon feltétel alatt mutatkozik biborszínű távolban, ha a Magyarság közértelmesség által fejlőd ki tökéletesen. Minél mélyebben vizsgáltuk a haza lakosait, szomszéd közötti állását, geográfiai helyzetét, természetajándékait s több effélét, s minél jobban törekedtünk kitanulni azon okot, melyből áldott következtetéseknek kellene a honra áradni, annál tisztábban látszott előttünk, ami végre tökéletes meggyőződéssé lön, hogy minden lehető előmenetelünk kirekesztőleg *értelmességi súlyunk* nagyobbításában, s *csinosodó nemzetiségünkben* verhet tartós gyökeret.” Széchenyinek a nemzetiség és a közértelmesség kérdésében alkotott álláspontja lesz kijelentéssé e megállapításban. Értelme a kifejtésben világosodik meg: *a magyar nemzetiség emberi műveltséggé magasított magyarság; a közértelmesség pedig az ember egész erkölcsi lényének kiművelését jelenti* (l. Szekfü fejtegetését). A kijelentés negatívumokból táplálkozik s az önismeret eredménye: „Itt tátong azon mélység, mely mindaddig nemzeti koporsó gyanánt fog állani előttünk, míg ezt az *önismeret* s a javulásnak csak jobb emberek által gyakorolt szelleme... bé nem töltik.” A „majd-majd elsülyedendő nemzeti lét” s a „biborszínű távol” problematikája húzódik meg a sorokban.

Széchenyi tragikus nemzethalál-víziója s az azonnal reagens nemzetpolitikus cél-látása ez „önisméret” hangoztatásában találkozik. *A magyar önismeret a magyarság képességeinek és lehetőségeinek ismerete.* Nép- és tájismeret egymástól el nem választható sajátos egységben. A magyarság önismeretében ugyanis a népismeret (az alkotóképesség vizsgálata, mint néprajzi, társadalmi és történeti probléma) és a települési táj (Középeurópa) ismerete együtt fejezik ki a *szerepet*, mely a keleti magyarság európai hivatása s az idők változása folytán: életmegtartó eleme is. A *népismeret* tisztázza egyfelől a magyar népi értékek egyetemes jelentőségét (a „magas” és „mély” kultúra egybekapcsolásának eredményei, pl. az új magyar zene), a magyarság társadalmi helyzetét (rokotalan kis nép, Európában „kisebbségi” nemzet) és történelmi szerepét (Kelet- és Nyugateurópa között); a *tájismeret* viszont rámutat másfelől a magyarságnak települési helyén: a Középduna Medencében betöltendő központi hivatására (vö.: Halmos Béla: Középeurópai tájszervezés. Apollo-könyvtár 1.). A magyar önismeret eredménye a nép- és tájismeret eddigi eredményei alapján döntő erejű: *a magyarságnak külön, önerejére támaszkodó imperiálista igénye vajmi kevés lehet, ezzel szemben a kultúr-magyarságnak, a minőségben felfokozott új magyar nemzetnek, szerepe elvitathatatlan.* Visszatérünk Széchenyi gondolatához: a magyar nemzetiség emberi műveltséggé magasított magyarság. Németh László plasztikus fogalmazásában: „A kevesebb joga az élethez az, hogy különb. A kisebbség jogosítványa, ha elit tud lenni. A nemesebb kevesebben voltak a hűbéri államban, mint a parasztok, de senkisémondhatta rájuk, hogy fölöslegesek. A kis nép vagy nemesség tud lenni a népek közt, vagy lökik, amíg elkallódik.”

Az erdélyi magyarságot a magyar önismeret fokozottabb mértékben kötelezi. Az erdélyi magyarság nemcsak virtuális sikon kisebbség, hanem ténylegesen. Így a mi életünkben Németh László komor alternatívája: „meghalni vagy kovász-népnek lenni” különös jelentőségűvé testesedik. A gúzsbakötött népi energiáknak valahol ki kell robbanniuk, ha ki nem halnak. S mivel a szellemet elgáncsolni vagy elrekeszteni nem lehet, ennek a szellemnek intelligenciánkban és népünkben egyaránt — bár különböző fokon — az *emelkedettebb kultúrszinten* kell jelentkeznie. Annál is inkább, mert az elit-népnek minden körülmények között elismerés jár, ha fanyar is, tisztelet, ha kényszeredett is; viszont a megbomlott és kultúrátlan nép kiérdemli a gyarmatsorsot, ha önmaga mit sem tesz a kórokozók ellen.

Írásainkban gyakran ismételtük e követelményt. Intelligenciánkkal kapcsolatosan „értelmiség-nevelés” gyűjtőfogalomba foglaltuk össze a kívánalmakat. A magyar önismeret problémavilága csak távlatba állítja az elmondottakat s hangsúlyozza a követelő körülményeket. Melyek ezek? Elsősorban a táj: Erdély, mely a maga valóságában a középeurópai tájegység sajátos vetülete. Továbbá: az ittélő népek önereje s hagyománya. Szemléletben: a mult egységes látása, a jelen értékeinek párhuzamos vizsgálata.

Az erdélyi magyar önismeret kettősarcu: befelénézően az erdélyi magyarságnak külön szemlélete, kifelé erdélyi önismeret. Ezt a kettősséget az erdélyi szerep kívánja meg: népünk ismerete a tájismeret tágultabb mezőin illeszthető be az erdélyi magyarság hivatáskörébe. S mi az erdélyi magyarság hivatása? Megvalósítani Erdélyben a magyar minőségi többlet kívánalmait.

Venczel József.

Makkai László.

Közeledés vagy távolodás?

A legszebb erdélyi hagyomány: szomjúhozni a megismerést és az igazságot. A hegyek és a saját kicsinysége korlátai közé zárt erdélyinek örök veszélye volt a szomszédokkal szembeni helyes mérték elvesztése, az elfogultság, szűklátókörűség, vidékiség. Legnagyobb szellemeink ez ellen küzdöttek s erőfeszítésük az emberi tárgyilagosság tiszteletreméltó csúcsaira juttatta őket. Soha sem volt olyan nagy szükség erre a két dologra: a megismerésre és az igazságoságra, mint ma. Körül kell néznünk, hogy lássunk és erkölcsi és szellemi csúcsra kell jutnunk, hogy mindent az örök igazság jegyében lássunk.

Jóideje divat már az erdélyi népek közötti „közeledésről”, „hidverésről” beszélni. De ami kevés történt, ha önzetlen volt, alig nyerte el jutalmát; az eredményeket rendszeresen a mindenütt jelenlevő konjunktúra-emberek aratták le. Ez az irány ábrándított ki az irodalmi közeledésből is. Vagy az anyagi, vagy jobb esetben a politikai hasznosság szempontja volt a döntő, pedig ez megalázza a szellemet és örök értékét a pillanatnyi haszon kétes értékével helyettesíti. Ezért van az, hogy a fordításokat általában nem tekintik többnek belpolitikai udvariasságnál.

Mikor a Hitel jelen számával az erdélyi népek szellemi életével foglalkozik, nem keres úgynevezett közeledést. Sőt: kettős távolságra szeretné vinni az élettől a dolgokat. A „virtuális Középeurópa” szellemi távolságából és a sub specie aeternitatis költői érték csúcsáról szemléli a szomszédokat. Mikor azonban az egymás irodalmának ismertetését névnap ajándékok színvonalára súlyosító, haszonleső üzemeknek hadat üzen, egyuttal hiszi, hogy ez a „távolodás” egy más értékrendszer ege alatt, a szellem birodalmában, a mindennapok elkerülhetetlen keserőségei felett a legnemesebb közeledést jelenti.

Adolf Meschendorfer versei:

Fekete tenger

Midőn szorító kagylóhéjba fájdukt
Iromba tested fölgerjedve forr,
Kelyhed rezegve fölnyílt és kitágult
S az ifjú napláng borzol és sodor:

Zengő színekkel akkor mélybe száguld
Forgó habod, a sok barázdator,
Mígnem kibékülsz Kedveseddel ájult
Erőtlenségben, mint már annyiszor.

Koronád: Constantinus ősi vára,
Sziporkázik még, bár dult s félig odvas.
Már guny a fény az Ezer Kupolára.

Hiába esd ezüstkarod hatalmas
Halvány rózsád után, ha nemsokára
Sulyos pihegve visszahullsz, hogy alhass.

Erdélyi elégia

A kút másként csobog itt, az idő másként pörög.
Korán megborzad a gyermek, mindattól, ami örök.
Kriptákba falazva apáink szentelt csontja enyész,
Vonakodva ütnek az órák, vonakodva mállik a méz.
Látod az egykori címet? Repedt és csonka, komor.
Jöttek, mentek a népek s nevüket belepte a por.
Ám a halálsikolyokba szánt-vet a lassú paraszt,
Búzát csal ki belőlük, szőlőlevet fakaszt.

Itt más a március íze, a széna illata más,
Másként zeng szerelem s örök hűségfogadás.
Vörös hold, számos estén egyetlen hű barát,
Még sápasztja az ifjak nap-perzselt homlokát,
Érleli, mint a halál vad, émelyítő szaga,
Mint tölgyfák bölcs beszéde zúgó, zöld éjszaka.
Zordon érchomlokokként bukkannak az évek elő.
Ó, szeptember van már! Lomha, nehezen telő.

(Dsida Jenő fordításai.)

Fritz Kimm: Szénrajz.

Az erdélyi szász irodalom

A majd egymilliót számláló romániai németsegnél aligha lehetne heterogénebb népet találni. Az erdélyiek a keresztes háborúk idején kerültek be, a bánági svábságot a Habsburgok telepítették a töröktől visszafoglalt mocsarak közé. Bukovinába a késői osztrák imperiálmusz a 18. század végén hozott német telepeseket, a besszarábiai németeket pedig az orosz hatalom küldte ki pionírjainak. A megújuló németiség világláza kell ahhoz, hogy ezekben a töredékekben fellobogjon az együvértartozás gondolata. A régi kultúrájú szászok vannak természetesen abban a helyzetben, hogy egy romániai „pán-germánizmus” tengelyei legyenek. A Romániai Német Könyvcéh két új kiadványa, egy vers- és egy novella-antológia (Herz der Heimat és Himmel über dem Acker) az első kísérletek arra, hogy legalább szellemiekben összefogás jöjjön létre az egymást alig ismerő részek között. Aki jobban ismeri a romániai németiség viszonyait, az rögtön tudni fogja, hogy a két könyv célkitűzése: csokorbaszedni a komoly értékű alkotásokat, csak kíváncsi, mert igazi irodalma — s ez sem rég — ma még csak az erdélyi szászoknak van, rajtuk kívül legfeljebb a bánági sváboknál észlelhető valamelyes mozgalom. Mikor tehát ezt a két könyvet elemezzük, elsősorban az erdélyi szászok költészetével foglalkozunk. De még itt sem találunk tökéletes egységre. Akárcsak az olasz reneszánsz városaiban, itt is egyes városok erősebben vagy gyengébben képviseltették magukat, Corona pedig, a „Stadt im Osten”, az egész felett uralkodik. Itt, az erdélyi szászok legvegyesebb lakosságú, két világ, kelet és nyugat, határán álló városában alakult ki a szászoknak az az érdeklődőbb, pompakedvelőbb, költőibb, mondhatnók velenceibb fajtája, amelyik ha politikában a többiek mögé is szorult néha, de irodalomban mindig vezetett. A legfontosabb ma élő írók: Meschendorfer, Witting, Zillich, Neustädter innen származnak. A más városbeli írókon mindegyiken megérzik születési helyük és vidékük jellegzetessége; az erdélyi szász vidékenként egyébként is nagyon különbözik. Mégis ennek az egész irodalomnak, amelyet ebből a két könyvből megismerhetünk, általánosabb szempontból nézve van egy magasabb egysége. Az az életforma, amelyet mutatnak, a majd évezredes erdélyi szász sorsnak az eredménye. Németországtól elszigetelve, de mindig feléje nézve, a körüllevő népektől semmit sem tanulva, de nekik semmit sem engedve, szigorú osztálytagozódásban élnek ős törvényektől korlátozott életüket. Ennek az életnek a vetülete az irodalomban a különösen erős történeti öntudat, a befeléforduló lélektani önszemlélet s az emberektől a természethez való menekülés. A nép, amelyet e versekből és novellákból megismerünk, legközelebb az észak-német és skandináv emberfajta-hoz áll. Zárkózott, csak a természettel való viszonyában fölengedő, különösképpen hajlamos galéria tekint ránk. Csodálatos, mennyire német tudott maradni ennyi idegen között!

Egyéneiben ez a költészet nem túlságosan változatos, viszont nem érdektelen. Az öregebb, íróknak alig számító nemzedéket kivéve, két társaság, az ötvenévesek és a harmincévesek képviselik az irodalmat. Már a fiatalabbak is jelentkeznek, nem méltatlan utánpótlásként. Az ötvenévesek a német impresszionizmus legkeletibb képviselői. Köztük Meschendorfer, a „Stadt im Osten” híres szerzője, a nagyszerű formaérzékű, gazdagságban és erdélyi természetszemléletben Áprilyra emlékeztető lírikus a legjelentősebb. Mellette az erdélyi havasok embereinek, állatainak és növényeinek ismerője, Witting s az eklektikus Hajek említendő. A harmincévesek Zillich „Klingsor” című folyóirata köré csoportosulnak, közös alapélményük a háború, az expresszionista formaújítás és a megújuló nagy-német eszme. Zillich Németországban is elismert író és költő. A szász mult egyik legélénkebb átélője és nagy lélekbuvára, Neustädter a nemzedék másik lírikusa, tisztult, kozmikus költészetét örökké felfele szegzett tekintet és szigorú, lebegő formák jellemzik. Wittstock a legjelentékenyebb szász prózaíró. Az új magyar vagy német népi irányzat legrokonszenvesebb képviselőivel hozható összefüggésbe. Ő, Meschendorfer és Zillich méltán kaptak helyet a mai nagy-német irodalomban. Folberth, a szászok transzilvánistája, komoly, férfias, megnyerő. A Bánág egyetlen igazi költője Barth, egy különös, östehetségként szereplő, vegyes érzelme-kkel fogadott, de kétségtelenül nagytehetségű lírikus. A húszévesek örvendetesen sokan vannak és formai tökéletességük a mi fiataljainkra emlékeztet.

Különös lenne, ha egy mellettünk élő népnek a költészetéből semmiféle olyan vonást nem tudnánk kiemelni, amit közönsnek éreznénk. A szászok németek maradtak gondolkodásukban és életükben. Van azonban egy kapocs köztünk, egy keret, ami összetart; az erdélyi tájék és az erdélyi sors, amit Meschendorfer és Neustädter, Áprily és Reményik meglepően egyformán énekelnek meg. Ennek az állandó tudata és képe teszi mind az erdélyi magyar, mint az erdélyi szász költészetet sorsos költészeté.

(m. l.)

Pap Károly

Valóságot tükrözni vagy pedig teljesen elszakadni tőle, — írói vérmérséklet dolga. Az egyik bemutatja az életet önmagáért, mindennapjaival, reális árnyai-
val és fényeivel, a másik összegyűjti azokat a sugarakat, amik az életen túl-
ról érkeznek, a lét imaginárius tájairól. Valóságot kutat az egyik, valóságot akar
magyarázni a másik. És mindkettő fel-
adata egyformán fontos, egyformán el-
odázhatatlan.

Pap Károly a túlságosra fölfokozott
valóság írója. Megfosztja minden alkati
jellegzetességétől, mintegy párolja és jó-
formán a valóságot megelőző mozdulatot
írja meg. Nem önmagáért van nála a
valóság, hanem imaginárius jelentéséért
s csak akkor érdekli, ha egy megelőző
lét kézzelfogható megjelenésének érez-
heti. Egyszerűen kitágítja egy-egy moz-
dulat, indulat jelentőségét és azt nézi,
ami benne őszindulat, őszindulat. Vég-
eredményben a mese-író módszere ez,
akinek csak ürügy a mese s lényeg
egyedül a jelentés. Pap Károlynál a je-
lentést ez az ősi okokat, ősi indulatokat
kereső vágy helyettesíti. Nála minden
együtt rezeg a csodálatos, barokkosan
zsúfolt világmindenséggel, melyet Isten
nagy fénye kormányoz, tart féken és
határoz meg végeredményben. Claudel-
hoz méltó törekvés ez: visszavezetni az
életet ősi eredetéhez és megnyitni előtte
újra a mindenség és Isten ajtaját.

Határozottan nem körülírható vallás ez
az Istenhit, Pap Károly zsidó, pap fia,
de zsidósága inkább teher Istenhitében.
Érdekes kettősség: inkább fajilag befo-
lyásolja zsidósága, mint érzelmileg. Ott
csak akadályozza, birkózik vele, de nem
tudja legyőzni. Krisztus-hívó, akiben
Krisztus csak mint emberi eszmény tel-
jesítette be a jövendölést, de nem vál-
totta meg a bűn terhétől véglegesen.
Hiszi a Megváltót, de nem tudja még
elfogadni a megváltást. Legtöbb írásában
a Megváltóval küzd, ezzel a hihetetlen
fenségű alakkal, aki csak átmenetileg
tölti be szerepét. Végül eltűnik mégis-
csak és megmarad Isten Krisztus nélkül.
Ha „vallását” nézzük: Krisztus nélküli
kereszténység, amelynek Krisztus a leg-
nagyobb alakja — több hősnél, több
embernél —, de nem Istene. Így aztán

amennyire közel van az igazi keresztény-
séghez, annyira távol is van tőle. „Mes-
siás születik” egyik elbeszélésének a
címe, — és ez a Messiás valóban szü-
letik benne, állandóan és lankadatlanul.
Végtelen advent nagy biblikus könyve —
(tele az apokrif iratok megrázóan fősé-
ges és mégis nyugtalanító meseszépségei-
vel) — fölötté már a betlehemi csillag, de
a Messiás még születik. Születik, hogy
megszabadítson a haláltól, ami több a
szép és boldog halálnál: a bűn. Az ősi
zsidó bűn, amely gyakran kettős jelen-
tést kap nála: az eredeti bűn Istenen,
és bűn a föl nem ismert Megváltón. Itt
már ingadoznak a határok és csak egy
lépés kell — és éppen ez a lépés nem
érkezik meg talán soha — a legszebb, a
leghősibb kereszténység felé. Nagy nyo-
más alól szabadulna föl ezzel hirtelen az
író — és a mű. Sötét zsidó léghör, a
bűn áttörhetetlen köde, megváltásra váró
alakok ebben az iszonyú adventben, —
csak egy lépés kellene, hogy vigilia le-
gyen: az ünnep, a föl szabadult keresztény
boldogság előestéje.

Ezzel a természetes zsidó szorongással
aztán leszűkülnek Papnak, az írónak ha-
tárai is. Istenhívó, éli az Istenhit vég-
eredményben mégiscsak pogányos, hit-
vallás nélküli hitét: és ezen belül dolgo-
zik. Így azonban félmunka a munkája, —
nem tud felszabadulni, föllendülni való-
ban abba a valóságon túli világba, ahol
szorongva jár állandóan. Írásainak lég-
köre nyomott, fullasztó marad és meg-
valósítása mindig egy rövid távolsággal
innen van a teljes, hiánytalan megvaló-
sításon. Egy Mauriac vallásossága hasonló
hozzá, de egészen más az ő hitvalló szo-
rongása, mint a Papé. A léghör nála fül-
ledt nyáréji, rejtelmes szikrák pattannak
ki belőle, villámok az öröklétekből: éjszaka,
melynek reggele nem a földi arányok
világából való. Papnál idegesítő és nem
megnyugtató az éjszaka: messze van a
hajnal. És ezt az akadályozó adventi
küzdelmet éri ő is: egyik hőse nem
tudja befejezni a nyolcadik stációt, mert
nem találja meg az igazi Krisztust,
csak a magát. Az író pedig nem tudja
megírni kínzó Krisztus-regényét ugyan-
ezért. Így aztán minden sor, amellyel ezt
a középponti mondanivalóját szorítja visz-
sza, veszélyes kerülő és félni kell, hogy
elviszi az írókat arról a magasságról, amit
ostromol és ahová majdnem fölért.

Thurzó Gábor.

Ravas z hódító

Folyóparton pihen a lány.
Forró párnája iszap,
lágysága alatt sás.
Szemeit behunyta. Bágyadt.
Nem is tudja,
hogy pöre
félíg s barna bőre
csak egyre barnul.
Napszagú ő már,
kedvese a napnak
s álmában
— mint a rózsa —
ölét kitárja
a ravasz hódítónak.

Flórián Tibor.

Ál o m

Csillagszemektől csókolt arcodat
a hold ezüst vizében megmosod,
s míg fény-foszlány szítálja álmodat,
puhán símul alád csend-vánkosod.

Puhán símul, s meséje ringató,
mint agyba gőzölt jó nehéz borok,
s szelid táncokkal csendben ring a tó,
mely nappalokban gyakran háborog.

A víz tükréről sok kis buborék
a hold színes fonálján útra kél...
míg szétpattan... s a megmaradt marék
álom-szirmot szétszórja a kósza szél,

Hegyi Endre.

Cyrano utolsó dala

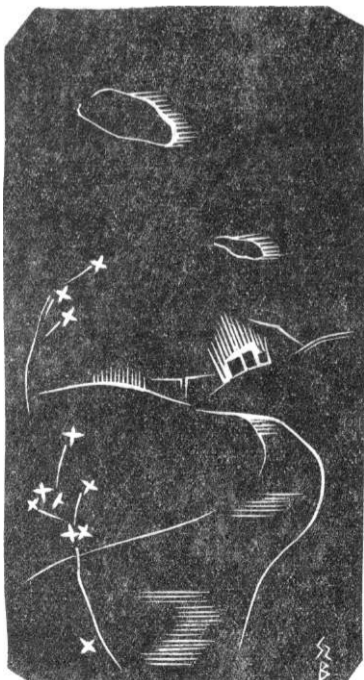
A szerelem szivembe,
homlokomra az ármány
ütött fekete sebet gyáván.
Páris, gyilkos komédiák hona,
már rideg vagy nekem.
Utánad vágyom, édes Gascogne,
csendes Savignien.

Hüvös kőtemplom:
falakra hajló lila orgona.
Ott porladjak el.
Ott borítsa szivemet moha.
Ott tegyétek mellemre kezem,
csúf arcomra virágot hintsetek.
Legalább a halálban szebb legyen.

Hogy életem mi volt?
sok hiábavalóság.
Lázongás, szerelem, dal, ifjúság,
ó, mennyi üres furcsaság,
melyre csupán egy hasáb fa
tett fekete pontot,
s bár nekem minden elveszett,
a történelmen semmit se rontott.

Egy kóbor lantossal lett csak kevesebb,
ki szeretett, s őt nem szerették.
Kinek nem volt csak három hű barátja:
pohara, lantja, kardja: bátorsága.
Jó volt, derék, nemes.
Lantján vérző szive dalolt,
de az emberek előtt nem volt tökéletes,
mert egy kicsit nagy orra volt.

Enyingi Sándor.

Gy. Szabó Béla fametszete
Illusztráció Flórián Tibor verseskötetéből

Gy. Szabó Béla fametszete
Illusztráció Flórián Tibor verseskötetéből

A mai román líráról

Az alábbi néhány arckép nem azzal az igénnyel készült, hogy az európai líra mellé ma már joggal sorakozó mai román költészet mezejét kimerítően ismertesse, inkább — a kezdett hasonlítást folytatva — az európai líra térképére kívánjuk, könnyebbség kedvéért, a román líra keretvonalait felrajzolni, hogy a rövidre-fogott elemzés és összehasonlítás útján a tárgyalt lírikusok irodalmi családfáját és titkos rokonságát nyomozhassuk a modern líra birodalmában. Erre legalkalmasabb négy költő, minthogy a legjellegzetesebbek s költészetük és világvégük legkiforrottabb: Tudor Arghezi, Gheorghe Bacovia, Ion Barbu és Lucian Blaga. Sietünk azonban arra felhívni a figyelmet, hogy a román lírának az európaiba való bekeretezése s a rokonságok megállapítása nem hatások vagy uralkodó irányok bizonyítgatását jelenti, hanem azoknak a közös rokonvonásoknak felmutatását, amelyekre jó ha ügyelünk, mikor összehasonlító filológiával foglalkozunk. — Mindenesetre határozott különbséget kell tennünk hatás és rokonság között. A hatás a gyöngye szellemeket szállja meg. Az erős szellemek, mint a hibátlan szervezettek, legyőzik a mámor esszenciáját s a bort teremtő erővé változtatják magukban. Ebből a szemszögből nézve, jelen esetben az egyedül reális és indokolt az alábbiakat természetesen világításban nézni, *teremtő közösségükben*.

Míg Arghezi, Bacovia és Barbu a baudelairei líra közikájából fakadt mai francia költészettel tartják a rokonságot, addig a teljesebb és sokoldalubb Blagat egyező természete a német expresszionizmus felé irányítja, Rilke örökkévalóság-láza és Stefan George messianizmusa felé.

Amint azt már Valéry kifejtette, Baudelaireből két lírai irány indult ki: egyik a „tisztá költészet”, Edgár Poe jegyében Mallarmé és Paul Valéry keresztlél s ehhez csatlakoznak a románoknál Ion Barbu s újabban Dan Botta; a másik, melyet Rimbaud és Verlaine képviselnek, drámaibb és érzelmibb. Ehhez tartoznak Bacovia és Arghezi, bár utóbbi inkább a két irány közti határeset, mint tiszta típus. Természetesen tudjuk, hogy ez az osztályozás viszonylagos és csak megközelítő, mégis szükséges lehet az olvasók tájékoztatására s költőinknek a legközelebbi líra-éghajlatban való lehorogonyzására.

És most hozzuk haza mihozzánk Európát. Az elmondottak költőinknek csak Európa felé fordított arcát mutatják. Lényegük azonban a román föld, ég és természethez van kötve.

Arghezi Eminescu után a legmerészebb és legnyugtalanabb újtója a román nyelvnek és mondatnak. Újjáteremtette, megfiatalította a román nyelvet, kifejezési erőben és árnyalatokban gazdagította. Egyénisége súlyának legkifejezőbb mértéke az ő árnyékában felnőtt költői flóra. (Egyébként a mai román líra főbb irányainak kútfejei a tárgyalt négy író.) Arghezi lírája a román irodalomban az egyhúru érzés korszakát zárja le s egy szimfonikus nyit meg; egy világvéget jelent s egy más kérdésekkel és szépségekkel teli új világ kezdetét.

Bacovia más természetű és más magatartású, egyszerűen, de a hallucinációig és az örültségig szuggesztíven alkot. Idegei az esős, hideg őszi idegei; a foszladozó, sárgalombu parkoké, a hollókárogástól borzadózó csupaszfáké s a vágóhídra vitt élőlényeké. A bacoviai táj szuggesztív, felidéző erejében egyedülálló és szürke, szomorú, mint a vidéki városok szomorúsága. Soha a moldvai városka egyhangú, nyomott melankóliája nem testesült meg kifejezőbben másnál. Egyszerűen, tisztán éli át a halált, de vele hal az egész természet. Ebben áll költészete jelképeségének nagyszerűsége. Lírai és zenei a kialvásig s az elolvadásig; így teremtette meg a román líra legtökéletesebb atmoszféraköltészetét.

Barbu tömörebb és tisztább, más egyéniség. Mint a tiszta költészet minden képviselője, egyszerre teoretikus és teremtő művész, de elszigetelt és kevésbé népszerű. Az ok egyszerű: a tiszta költészetnek a hermetizmussal össze nem tévesztendő kapui csak a beavatottak s a költői igazságok mély és komoly ismerői előtt nyílnak meg. Barbu geometriai igazságokhoz hasonlóan precíz, átetsző, világos földöntúli látomásainak varázslatában a román nyelv könnyítiszta szobrokra kristályosodik s úgy zeng, mint a mágikus formulák. A népies átkozódás, mihelyt ennek a líraiságnak szűrőjén áthalad, egyetemes zenévé változik. Tengerék kék mélységére és hűvös alkonyok távlatára emlékeztet Bacovia költészete.

Blaga kezdettől fogva meglepetésként hatott. Senkihez nem hasonlított és mégis mindenkié volt. A mindent átfogó metafizikai meglátás fényében átszellemült román népi mithoszt hozta. A világban s mégis kívül, Blaga maga a mithosz. A nemzeti történelem alapjait képező erőkből s a nép élő, névtelen bölcsességéből világítóan és természetesen kinövő életművének íze a legendáé, Lucian Blaga a mai román szellemiség legteljesebb szintézise s egyúttal a legszebb ajándék, amit a háboruutáni Erdély a románságnak adhatott. Grigore Popa.

Lucian Blaga: Tagadások

Kérge tagadásra hajlott ágú fáknak
belső, titkos sóhajt ölel körül.
A mindennap kijárt ösvényein
őszi mosollyal
égerfák keresztjén
magas Krisztusok feszülnek egyedül.

Nehéz pacsirták hullnak a magasból,
mint éneklő isteni könnyek a földre.
A kerek messziség
jeleit fürkészsze
útnak indulok:
mindenütt szomorúság van, tagadás és vég.

Érett nyomaimra
a halál nyomja sárga csókját
s egy ének sem hív,
hogy mégegyszer legyek,
Lépek egyet s észak fele sűgom:
Testvér, élj te tovább, ha akarsz.
Még lépek egyet és délfelé sűgom:
Testvér, élj te tovább, ha akarsz.
Az én véreből senki sem hivatott,
hogy újrakezdjen életet,
nem, nem hivatott el senki.

Súlyos lépésekkel, mint a sors,
az idő útjain fekete lányok
és fehér lányok járnak-kelnek.
Égi bujtogatások,
hogy mégegyszer legyünk,
hogy ezerszer legyünk,
hogy ember legyen!
De én éneklő vizek mellett járok
s tenyerembe temetett arccal — védeke-
En nem. Ámen. [zem:]

(Makkai László fordítása.)

G. Bacovia: Mélabú

Mily zúgás, mily panasz az őszben...
A rengeteg vad szava mordul.
Visszhangzik a kürt a bozótban.

Figyelj ide, kedves, a lelked
ne bántsa, ne törje ma semmi,
figyeld csak a földet, a melyből
hív minket már lepihenni.

(I. Szemlér Ferenc fordítása.)

Tudor Arghezi: Bőség

Tűzhelyétől az ég felé viszi
barázdáját magányosan örökre.
Ki megtorpanni látja, azt hiszi,
bronzból van ő s kőből faragva ökre.

Málé, köles, zab, árpa, búza, rozs:
egy mag se vész el, mind csírázni fog.
Az ekevas, míg fordul, a piros
napba mered és mint a láng, lobog.

A bús acél legmélyig marja, rágja
az ádáz hittel munkált dús rögöt,
mígnem a hold repedt korsószilánkja
gömbölyűn kél a halk mezők mögött.

A jegenyéből, mely rádól a mennyre,
úgy gombolyog az éj sötétje zordul,
mint nagy guzsalyról és a rötés, enyhe
síkságon át a végtelenbe csordul.

Csend van, miként az idők kezdetén.
Nem nézel hátra. Isten ballag ott
s te látod árnyát, melyet feketén
és hosszan a barmok közé dobott.

(Dsida Jenő fordítása.)

Ezen és a következő oldalon közölt képek
Demian Tassy rajzai

Demian Tassy, a román pásztorének képírója

Demianról, az illusztrátorról a csalthatatlanság igényével beszélni nehéz dolog. Épen azért nehéz, mert művészete egyszerű és festői, mint a mese. Elemisége a gyermek gügyögéséhez közelít, mikor az rózsaszín inyeivel először suttozza az anya nevét. Tiszta, ragyogó napon csörgedező forráshoz hasonlít és bagolyhuhogás neszével a rétre ereszkedő éjszaka sötétjéhez.

Induljunk egy nap azzal az elhatározással a világba, hogy a dolgoknak csak a festőiségét látjuk meg, vonalaikban és egyszerűségükben. Zárjuk ki a lehetőséget annak, hogy a látottakat iskola vagy tanulság által kiművelt szemmel vizsgáljuk. Dobjuk félre a felesleges gondolatokat s a képzeteket, melyek az egyszerű meghatódás üdeségét terhelik. Felejtjük el, hogy a színskálán sok árnyalat van és a színes fényeknek végtelen sok változata! Hagyjuk ott, ahonnan jöttünk, a nehéz árnyékot, amelyik foltot vet a gyöngéd leányarcra s az aranyos hajfürtökre. Űdítsük a szemet a nyári hajnal fényével, hadd maradjon mögöttünk, az ifjú hercegnő pendelyét, szennyező sár és por. Egyszerűsítsük le a világot lényegére, eszmei tartalmára, egyetlenegy vonalból, virágokból és mosolyokból szőtt ruhába öltöztetve. És az élet drámaiságából ne tartsunk meg egyebet, csak a vázat, csak a fájdalom s a könnyhullatás születésére irányuló mozdulatot. Mikor pedig minden lapos és kiábrándító, menekülve keressük azt a lángocskát, amelyik élénken remeg a ragyogó zöldike szemében, ha a víznek és felhőnek örül. Mindenesetre rejtjük el a lélek visszaját, hogy rá ne találjunk az úton, mert tudnivaló, hogy a lélek visszaján a gyűlölet és a rosszaság képe van: fekete folt és besötétíti a gyermeki lélek tisztaságát. Ha így felkészültünk, induljunk késlekedés nélkül. Látni fogjuk a legszebb könyvet, amelyet Demian illusztrált, az életet, amilyen, fehérén és feketén, mint tintát a papiroson.

Demian művészetének eredete egy egyszerű lelki folyamatból indul. Az egészét vissza lehetne vezetni egy tömör formulára: a naivitásra.

Mihelyt először felszáll a köd a hegycsúcsokról s mihelyt a mély völgyek és a gyöngyházfényű messziségek a térbe mélyülnek, a fehér és fekete nyajak pásztorainak szemei már a fényt kutatják. A felülről szivárgó új világosságban lépéseik országát, a visszafojtott vágyak országát próbálják megpillantani. S ha a távol árnyai közt kivehetik egy hegyi kolostor fehér sziluettjét vagy valamelyik völgybeszórt falu házcsoportját, összeszedik magukat a senyvedő vágy pazarlása után, amelyik az éjszaka ködétől koszorozott csúcsokra láncolta őket s betöltöttek látják egy kívánságukat. A havasi kürt az öröm és szabadság kihangzó zengésével szólal meg. S mikor nyáj és pásztor, gond és öröm összesereglenek, az első lépéssel megszületik egy pásztor nép bolyongásának útja. Az otthonról való elszakadás könnyű, mert a lélek fájdalmai számára, melyek az indulás örömeivel vegyülnek, van egy belőlük kifejlődött vigasztalás. A dal, az egyszerű lélek varázslata, a vágynak és a fájdalomnak ez a dallamos ringatózása kíséri lépéseiket és gondolataikat a vándorúton. S a pásztorsípot a furulyával és csimpolyával változtatva, éneklük ezeknek különböző nyelvén a mesét s a teljesült vagy még kínzó vágyakat. Az ősványok erdei források, rejtett völgyek esztenái, remeték, vándorok, szent helyek s gyermekektől és kutyáktól nyüzsgő faluvégek mellett vezetnek. Itt volt az első pihenő, itt ismerkedtek meg a kétséggel és reménnyel, a bújosó fájdalommal s a célhozérés hitével. Itt váltak szét az utak s a vándor újra elindult s máig is terelgeti fehér vagy fekete nyáját a harmattól nedves és napsütéstől meleg havasi réteken. Az pedig, amelyik megállapodott a faluban, más hitet épített magának a lelkében s más súllyal lépegetett. A falu lett a kiindulás és a biztatás, az útjai pedig abban a városban végződtek, ahol már nem csikorog bocskor s ahol a furulyának nincs becsülete. — Demian tekintete egy gyermek naivitásával állapodott meg ezen a szilárdulási és szétszóródási folyamaton. Nagy szemeket nyitott és várt. Kép kép után haladt el előtte, forma forma után alakult ki az agyában s vonal vonal után szántotta a papirost. Mint a természet festői és naív játéka, amelyik az ablakra jégvirág-függőnyt recéz, a hegygerincekre pedig gránitcsipkét, úgy teremtette meg Demian is művészetét, amely akaratán és szándékán kívülről indult.

Megkísérelték bebizonyítani, hogy Demian művészete tudatos, válogatás és keresés útján szerkesztett művészet. Tehát Demian olyan rajzoló lenne, aki könyveket és folyóiratokat illusztrál abban a szellemben, amelyiknek meghódolt. Hogy szabadsága csak egy elv által ráparancsolt szabadság lenne s nem szabadság abban az értelemben, hogy azt csinálja, amit érzel s ahogy érzed.

Valahol minden egyén vagy dolog térbeli lénye mögött él neki egy foglalata, egy szkémája. Minden cselekedet, lény, dolog vagy élésből végső elemzésben nem emlékszünk egyébre, mint mindazoknak a képeknek egy vázlatos összességére, amelyek élénkebben vibrálnak előttünk, vagy mélyebben vésődtek be a gondolkozásunkba. Különösen az élőlényeknek van meg az az erejük, hogy elhittessék a nézővel a valóság illuzióját, egyfajta élő és állandó mozzanatot. Ebben továbbél a lény, a megismerési aktus után is; kiteljesíti és meghosszabbítja létezését. A művészetben minden személyiségnek ez az összefoglalása nemcsak lényege, hanem léte is. A művészt nem érdekli a részlet, a muló kép, vagy az ideiglenes állapot. Számára nem jelent értéket, sem kiindulási pontot a teremtés aktusában más, csak a lelki vagy látási jellegzetességek alapvonásai.

Vannak emberek, és sok ilyenből tevődik össze a kéjutaszó osztálya, akik csak egyes részletekre emlékeznek mindabból, amit látnak, s minthogy felületesen láttak, csak felületi jellegzetességekre. Mindezek ellenére, ha a tárgyát minden oldaláról nézzük, nem ügyelve az efféle emberek által megállapított jellegzetességekre, észrevehetjük, hogy minden értékeltőlódás ellenére, ugyanaz a vázlatos benyomás marad róla. Ha egy képzőművész a jellegzetességnek ezzel az érzékével van megáldva, annak a művészete szkematikus, alapvonásokra visszavezető, a témát röviden elmesélő lesz. Demian ilyen eset. A szeme csak a dolgok alapvonalaival látja és csak erre emlékszik; azokra az alapvonatokra, amelyek mindent magukba foglalnak. Ezt a tulajdonságot főleg gyermekeknek figyelték meg. A kitenyészett jellegzetesség iránt van érzékük. Emlékezzünk csak, ki tudja könnyebben és meggyőzőbben utánozni az emberek grimaszait és különöségeit, mint a gyermek egy bizonyos kortól fölfelé? Tudnivaló ebből, hogy ennek az érzéknek a birásához jó adag naivitásra van szükség, minden más vonás iránti közömbösségfélére, valami naiv hitre ezeknek a kivonatos jellegzetességeknek kizárólagosságában, a többi jegynek mindenesetre felületességre valló, de tényleges semmibevevására és megnehlátására. Egy képzőművésznel s főként egy illusztrátornál ez az adottság a tehetség legszerencsésebb kiegészítése. Az a naivítás, amellyel Demian az élet minden tüneményéhez vizuálisan közeledik s az a grafikai egyszerűség, amellyel ábrázolja őket, a meghatározottabb bizonyítékai belső szerkezetének s a teremtő folyamat eredetének. Ha bele is helyezkedett a *Gándirea* szellemébe s ha állandóan együtt is volt ennek ideológiai korszakaival, mégsem tekinthetjük őt a *Gándirea* képzőművész építőjének, sem a vezérszeméket anyagi kiábrázolójának. Ő a *Gándirea* jelenségét csak a szemével nézte, csak látta az illető eszmét; mint ahogy a gyermek utánozza tanítójának jellemző arcmozdulatait, úgy „utánozta” Demian is rajzban a mozgalmat szellemét és grimaszait.

Demiant szervi naivitása a *Gándirea* hatása alá igazta, ennek szolgálatába állított művészete pedig ugyanennek a világ-szemléletnek más síkon történő kifejezése, amelyik a lap hasábjain írásban nyilatkozott meg.

Mégis Demiant magasabban látom egy egyszerű „gándiristánál”. Fenn látom, irodalmi és világnézeti szervezkedések fölött lebegve, mint általános és abszolút értékű magaslatok urát.

Látom a román tájat sajátos párájával és jellemző árnyékával. Látom a román embert, lelke tiszta, kíváncsi, egyszerű és becsületes kis mécsesével. Látom az egy orthodox Isten s a sok apró szörnyeteg és sárkány román hitét. Látom a varázslat és mágia erejében bízó, éji sötétől s a vizek megzavarodásától féltő néphitét. S látok két szemet, melyek erre a román tájra figyelnek s értenek a mélységek kikutatásához és világossághozzásához: papirravetéséhez. Látom Demiant, amint fáradhatatlan szemmel egy hatalmas rajzon munkálkodik, amelyen a román pásztorélet meséjét mondja el.

V. Beneş.

A Hitelt már sok oldalról érték támadások, de elvből sohasem válaszolt egyre sem. Most azonban, mikor az Erdélyi Fiatalok legutóbbi számában több helyen célzások formájában, két cikkben pedig egész világosan a Hitel ellen foglal állást, nemcsak a kérdések tisztázása miatt, hanem a közvélemény már elodázhatatlanul szükséges felvilágosításáért is kénytelenek vagyunk a hallgatást feladni.

1.

László Dezső igen szigorú című és hangú cikkben teszi bírálat tárgyává Venczel Józsefnek a Hitel 5.-ik számában megjelent írása néhány megállapítását. A néprajz és a kisebbségpolitika s társadalomtudomány erdélyi eredményeiről emlékezett meg a cikkíró, hogy az előbbi nálunk még csak szándék, kedvtelés és nem tervszerű tudományos munka, az utóbbi pedig nagyjában újságírás. Mielőtt az Erdélyi Fiataloknak ez a száma megjelent volna, Venczel József az Erdélyi Lapok 80. számában a néprajz kérdését kifejtette, még több erdélyi adatot sorolt fel, mint ezt László Dezső teszi, majd összehasonlítva a magyarországi néprajzi kutatással (hasonlíthatjuk a románnal és a szásszal is!) ugyanarra a végeredményre jutott: vagy csak szándék és terv maradt, mint pl. az Erdélyi Fiatalok falumunkájának néprajzi része, vagy nem szakember, jóakarató, gyakran nagy tudású, de csak szabadidejükben dolgozó etnográfusok magánügye, tehát kedvtelés. Sem társadalmilag, sem tudományosan megszervezve nincs. Ez nem lehet kétséges azok előtt, akik a dolgokat ismerik.

A társadalomkutatás eredményeinek nem kielégítő voltáról elegendő László Dezsőnek az Erdélyi Fiatalok épen e számában megjelent Elmélet és gyakorlat c. cikkére hivatkoznunk, ahonnan pl. csak ezt idézzük: „Még senki meg nem írta az erdélyi magyar politika elméletét. Nincsenek elméletileg tisztázva a mai társadalmi irányok kisebbségi életünkhöz való vonatkozásai..., nincs kultúrpolitikai programmunk...” stb. stb. Ezek a még folytatható idézetek magukban is helytállnak a további váddal szemben, mely szerint Venczel József ugyanebben a cikkben jogtalanul írt volna a hiányzó erdélyi értelmiség-nevelésről.

2.

Mindezt nem is említettük volna, oly magától értetődő dolgok, ha nem illusztrálnák, hogy milyen előszeretettel magyarázza félre az Erdélyi Fiatalok a Hitelnek nem támadó szándékkal (sőt) írott sorait. Az igazi, szótérdemlő, bujtató, de annál határozottabb támadás Dr. Jancsó Bélának „Szabó Dezső és Szekfű Gyula” c. cikke. Nevetséges volna, ha most Szekfű Gyula védelmére kelnénk, nem szorult rá. De a Hitel felfogásának tisztázása szempontjából mégis ellene kell mondanunk dr. Jancsó Béla állításainak. Rögtön célzással kezdi: „neobarokk ifjak” becsempészték az összehasonlítást, hogy Szekfű az igazi reformer, nem Szabó Dezső, mert „erősebb kritikát” mondott. Ha ez lenne az egész, a Hitel nem venné magára, mert mi ezt a naiv formulázást sohasem használtuk. Ellenben kétségtelenül szembeállítottuk az igazi nemzeti önkritikát a helytelennel s a cikk félreismerhetetlenül utal erre a felfogásra, mint elitelendőre, kifejtve, hogy Szekfű a Szabó Dezső harca és gondolatai nyomán utólagosan fejtette ki álláspontját, meg aztán ha ki is fejtette, nem számít, mert neki, „a jóhiszeműen asszimilált magyarnak tudatos akaratát” organikusan nem is lehet összehasonlítani „Szabó Dezső organikus faji akaratával”. Szabó Dezső teremt, Szekfű csak regisztrál.

Ennek a szemléletnek alapvető hibája abban rejlik, hogy Dr. Jancsó Béla nem tudja, vagy nem tartja lényegesnek az időrendet. Szekfű kritikája, a Három nemzedék, (lásd az első kiadás előszavát) még 1918—1919-ben íródott, tehát legalább is egyidős Szabó Dezső idézett és közismert írásaival. Így követésről szó sem lehet. Szó sem lehet annál is inkább, mert Szabó Dezső pályája teljesen kimerítette annak a magyarságnak minden sajátosságát, amit Szekfű elítélőleg romantikusnak nevez. Lehet: a szekfűi magyarságszemlélet „nem teljes”, de az nemzedékünk nagyrésze előtt világos, hogy a Szabó Dezső nem fedi tökéletesen a valóságot, mert egyik oldalán kritikátlanosság (lásd a magyar parasztról szóló idézetet, E. F. 16 old.) a másikon elfogult, romboló hatású kritika jellemzi (pl. Horváth János esete). Erre a kritikára nincs szükség az erdélyi fiatalságnak. Szekfű Széchenyi-reneszánsza a már annyira időszerű tárgyilagosságra és sokoldalú önismeretre figyelmeztet, ami éppen a Szabó Dezső irányzattal már-már eltűnőben volt. Aki a Hitelt ismeri, az tudja azt is, hogy soha sem estünk abba az egyoldalúságba, hogy egyetlen embert fogadjunk el csalhatatlan órákumnak. Szekfű, csak úgy mint mások, egyaránt saját kritikai álláspontunk kifejtéséhez segítettek (lásd az Álláspont c. cikket, Hitel 2.), Végül azt az elavult fajbiológiai elméletet, amit Dr. Jancsó Béla felhoz, nem fogadhatjuk el perdöntőnek, különösen, mert ismerjük *mindkét* írónak leszármazását.

3.

Mindebből félreismerhetetlenül kiderül, hogy mi az az elvi ellentét, ami elválasztja a Hitel munkatársai nagyrészt az E. F. munkatársainak nagyrésztétől. Másikoldalon is a sokat emlegetett őszi tárgyalások alkalmával megállapított, hogy a Hitel az erdélyi tudományos és művészeti élet kritikájával, a középeurópai szellemi élettel s az új magyar gondolkozókkal kíván foglalkozni, az Erdélyi Fiatalok pedig az új nemzedék elhelyezkedésével és speciális kérdéseivel, úgy, hogy nagyjában más a két munkatér. Ha a közvetlen kapcsolatok meg is szűntek a két lap közt, a Hitel sohasem lépett fel ellenségesen az E. F. ellen, sőt bírálatát is (minden félremagyarázás ellenére) a kellő formák közt írta meg.

Makkai László és Venczel József.

Olvasóinkhoz!

A Hitel terveink alapján félhavi szemleként indult, de csak hat (köztük egy kettős) számot tudtunk kiadni. Sajnálattal írjuk le ezt hatodik számunkban. Sajnálattal, mert ez terveink önként vállalt szellemi szolgálatunk megrövidítését is jelenti. Sajnos azonban, az anyagi nehézségekkel nem vehettük fel a meddő harcot. Lapunkat elsőrangú kiállításban s terjedelméhez mérten aránytalanul kis előfizetés mellett kívántuk olvasóink asztalára tenni. Több százra megy viszont azoknak a száma, akik többszöri felszólításunk ellenére sem küldték vissza számainkat s adósok maradtak az ellenszolgáltatással is. Gondolataink így gondokká súlyosodtak s barátaink, kik siettek mellénk s a Hitel képviselte magyar szellemiség mellé állni, belátják, hogy a hat számban mindent megcselekedtünk, amit az erdélyi magyar minőségi többlet érdekében ily körülmények között megtehettünk. Köszöntjük a megértőket! *A HITEL szerkesztősége.*

Felhők fölött, felhők alatt Flórián Tibor versei

A Hitel munkatervében fiatal erdélyi írók könyveinek kiadása is szerepelt. Első könyve verskötet, Flórián Tibornak, a folyóiratokból ismert nevű költőnek *Felhők fölött, felhők alatt* című versgyűjteménye, melynek előszavát Reményik Sándor írta, fametszetű illusztrációt pedig Gy. Szabó Béla készíttette. A szépkiallítású 112 oldalas könyv, melyre ezúton hívjuk fel az irodalombarátok figyelmét, most jelent meg.

Jellemzés helyett idézzük Reményik Sándor előszavának néhány sorát: „A fiatal költő, aki ebben a kötetben elindul az Érc és a Rémület világából a szerelem világába menekül. Szerelme fokozatosan tisztul, erotikájának lázas képeit felváltják szelidebb vágyak és magasabbrendűen emberi ölelések. Végül a Harangok misztiójának öntudatával csendül ki érettébb teljességbe misztikus pantheizmusa.

Helyét a fiatalok új hangversenyében nem próbálom itt kijelölni. Elvégzi azt helyettem az igazságos idő.

En csak azt kívánom, hogy ezeknek a fiatal szárnyaknak meglendülését az erdélyi magyar közönség olyan szeretettel fogadja, amilyennel fogadta annak idején a mi első szárnycsapásainkat.”

A könyv bolti ára 60 lej, a Hitel előfizetői 50 lejért rendelhetik meg a kiadóhivatalban.

Liber Miserorum

a címe Gy. Szabó Béla most megjelent fametszetes könyvének, a legszebb erdélyi könyvnek s a nálunk legelső fametszet-gyűjteménynek. A külvárosi szegénység életének minden mozzanata döbbenetes szuggesztivitással néz ránk a fekete-fehér lapokról: érdekes témák egy érdekes művész feldolgozásában. Ezzel a művével Szabó Béla méltó helyet foglal majd el a világhírű magyar fametszés képviselői között, erdélyi művészi életünknek pedig igazi eseményt jelent. A könyvet korlátolt példányszámban előfizetők számára nyomtatta ki a szerző; az ezenkívül fenmaradt néhány példányt 150 lejért lehet kapni darabonként. Megrendeléseket a Hitel kiadóhivatala is továbbítja.

Előfizetések:

Legutóbbi közleményünk óta előfizetéseket beküldtek: Oradea-i papnövényedékek (165 lej), Paku Imre, Ravasz László dr. (80—80 lej), Balázs András, Boér Richárd, Dr. Imreh Zoltán, Lestyán Ferenc, Esztergály Ignác, Ham József, Gáll Sándor, Surger József, Vitályos Erzsébet, Albrecht Dezső, Dr. Vargha Béla, Schönstein Márton, Hegyi Endre, Márk István, Nagy József, Hamar Béla, Papp Dénes, Török Sándor, Szabó József, Tőkés József, Dr. Balázs András, Horváth Jenő (60—60 lej), Harangozó Imre, Veégh Sándor, Simon Tamás (30—30 lej).

Kérjük hátralékos előfizetőinket, hogy *vállalt kötelezettségüknek* lapunk fentartása érdekében a legrövidebb idő alatt eleget tenni sziveskedjenek. Előfizetési díj: 60 lej. Kiadóhivatalunk címe: Cluj, Str. I. G. Brătianu 51.

H I T E L S Z E M L E CLUJ, BRATIANU 51.

Felelős szerkesztő és kiadó: Koós-Kovács István

Grafic-Record-nyomda nyomása.

A H I T E L

az értelmiség-nevelés keretében tervszerű, küldetéses munkába kezd. A munka beindításakor azonban kényszerülünk tiszteletteljes kiadóhivatali kéréssel fordulni a HITEL barátaihoz. Lapunkat csak az tartotta meg, akit terveink érdekelnek. Hisszük, hogy épen ezért a barátokban támogatót is találunk. Kérjük tehát a t. Címet, hogy az esedékes csekély előfizetési díjat postafordultával beküldeni sziveskedjék.

•
A HITEL előfizetési díja 1935 júliusáig 60 lej. Cím: Cluj Str. Bratianu 51.

•
Előfizetések nyugtázása: Csergőffy Tibor (180 lej), gróf Mailáth Gusztáv Károly (120 lej), dr. Gajdáty Béla, dr. György Lajos, Pellion Ervin, Tóth Zoltán, Strömpel Lili (100—100 lej), dr. Szöllősy Lajos, dr. Ravasz László, dr. Jancsó Lászlóné (80—80 lej), dr. Makkay Domokos (75 lej), Borbáth Dániel, Szolnok Gyula, Schuller Rudolf, Vita Sándor, Bátori János, Juhász Albert, Jakab Gyula, Török Dénes, Bajna József, Pál Gábor dr., Sass Antal, Kovács Béla, Ujlaky János, dr. Martonossy György, Ilosvay Károly, Mihály János, Varga Éva, báró Huszár Pálné, gróf Bethlen Györgyné, dr. Vékás Lajos, Groszeck Anna, Rimely Mici, Ujfalvy István, Gy. Szabó Béla, Karácsonyi Benő, Dózsa Éva, dr. Tusa Gábor, Szervatiusz Jenő, Kovács Géza, özv. Makkai Domokosné, Kolombán Julia, Torday Józsefné, Kolombán Mária, Tamási Áron, Vásárhelyi Boldizsár, Petrovay Tibor, Kölönte Tibor, özv. Szalma Istvánné, Jakab László, Kajtsa László, Pekry Gézáné, Adorján Gábor, Sipos Lajos, báró Kemény János, Tg. Muresi Kaszinó, gróf Teleky Ádám, Kali István, Sényi László, Ligeti Imre, Kovács Károly, Kardos László, Kiss Olga, Kecsmár Mária, dr. Kinczli József, Sätmari Ref. Főgimn. Könyvtára, Sätmari Ref. Főgimn. Internátusa, Jámbor Sándor, Gecsey Jenő, Csipler Sándor, Csáti Lajos, özv. Weber Tiborné, Wesselényi-kollégium igazgatósága, dr. Tapsony Endre, Wesselényi-kollégium VII. osztálya, dr. Nagy Endre, Gyárfás Pálné, Molnár Károly, Siebig Ödön, Kath. Kör Ifj. Csoportja, Oradea, Szilágyi Sándor, dr. Rajka Géza, Simon István, Lantos Kálmán, Deák Lajos, Fodor Miklós, Sürger József (60—60 lej), Kánya László, Simon Tamás (30—30 lej), Zágoni Anna (20 lej).